

ارائه مدل کیفی شناخت فرهنگ اقتصادی مردم ایران

مریم زاهدی^۱ - محسن عامری شهرابی^۲ - عباسعلی قیومی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۷/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۹/۲۸

چکیده

در این پژوهش به منظور ارایه مدل کیفی شناخت فرهنگ اقتصادی مردم ایران، با استفاده از تحلیل محتوای استقرایی؛ با شناسایی ۷۲۲ کد مفهوم، کدگذاری و دسته بندی آنها در سه مرحله نهایتاً ۲۴۶ شاخص اصلی؛ در پنج بعد و ۵۱ مولفه، تبیین و در ادامه با استفاده از تکنیک دلفی سه مرحله ای در بین ۱۸ نفر از خبرگان علمی و اجرایی، این شاخص ها مورد جرح و تعدیل قرار گرفت. نهایتاً مدل شناخت فرهنگ اقتصادی مردم ایران در پنج بعد فرهنگ اقتصادی مردم ایران، نقش دولت، نقش خانواده، اخلاق و اعتقادات دینی ارائه شد. **کلید واژه‌ها:** فرهنگ اقتصادی مردم ایران، نقش دولت، نقش خانواده، اخلاق و اعتقادات دینی

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران. marmi_55@yahoo.com

^۲ استادیار گروه مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
mohsen.amerishah@gmail.com

^۳ دانشیار گروه مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران.

مقدمه

واژه فرهنگ برای نامگذاری بسیاری از مفاهیم از جمله آداب و رسوم، مراسم مذهبی، ارزشهای اخلاقی، هنر، ادبیات و موضوعاتی از این دست به کار می رود و از آنجا که برای درک بیشتر این مفهوم اساسی و انجام پژوهشهایی بر این مبنا، محقق می بایست اجزاء و مؤلفه های آن را به خوبی بشناسد (د آندراده، ۱۹۹۵)، لذا در ابتدا می بایست اقدام به معرفی این واژه نمود. یکی از جامع ترین تعاریف، فرهنگ را مفهومی می داند که دارای دو مؤلفه ذهنی و عینی است. در این تعریف، "فرهنگ ذهنی، شیوه ویژه ای برای ادراک فرد از بخش انسان ساخته محیط زندگی است که ادراک قوانین، مقررات، هنجارها و ارزشها را شامل می شود" (تریاندیس، ۱۹۷۲: ۴). از طرف دیگر، فرهنگ عینی تاکید بر نظامهای حقوقی، اقتصادی، سیاسی، مذهبی و آموزشی دارد (انگ و اینکین، ۲۰۰۸، لیونگ و انگ، ۲۰۰۸). یکی از راههای شناخت بهتر فرهنگ و ارتباط آن با رفتارهای انسانی که از موضوعات مورد توجه در این پژوهش است، مطالعه فعالیتها و رفتارهای کنشگران انسانی در جامعه است (ارترن، ۱۹۸۴).

فرهنگ ایرانی که خاستگاه آن باورهای درونی شده ایشان است، آثار زیادی بر نحوه عملکرد ایشان در خصوص امور عملی و اقتصادی داشته است. اموری که به طور مستقیم پیشرفت یک کشور را نشانه می گیرد. هر چند نمی توان بخش زیادی از ویژگیهای یادشده را به عموم ایرانیان نسبت داد، اما وجود این خصائص، تبیین کننده مسائلی مانند تنبلی، بهره پایین و... در میان ایرانیان است. شاید در برداشت اول با کمک آرای وبر بتوان مستقیم سراغ دین رفت و ماحصل مسلمانی را چنین اخلاقی دانست. اما رجوع به تاریخ نشان می دهد آنچه بیش از باورهای اسلامی فرد انسانی را درگیر کرده است، آیینها و عرف به ارث رسیده از گذشتگان است. سنت یا فرهنگ که آغشته به دین نیز شده، گاهی حتی در تقابل با باورهای

اصیل اسلامی درباره ارزش کار نیز بوده است. از این روست که بیش از هر چیز شناخت سنن و باورهای فرهنگی به ارث رسیده بسیار مهم است. از دیگر سو، هر نوع تغییر در شرایط عملی پیشرفت به تغییر در باورداشتهای فرهنگی افراد نیاز دارد و این تغییر امری یک شبه و دفعی نیست. برای تغییر فرهنگی نیاز به زمان و نخبگان آگاه است. بدون شک یکی از محملهای قابل توصیه برای ایجاد شرایط تغییر فرهنگی در جامعه ایرانی می تواند رجوع دوباره به باورهای دینی و آیینی باشد.

پیشرفت هر جامعه ای نیازمند پایه های فلسفی در لایه های مختلف اجتماعی می باشد. در واقع تغییر نگرشها و افزایش توان بهره برداری از منابع موجود، نتیجه ی فرآیند طولانی و پیچیده ی آموزشی در سطوح مختلف فرهنگی و سیاسی است. در جامعه ی توسعه یافته، روح جامعه و فضای تصمیم گیری و عملکرد دولتی در راستای فعالیتهایی مانند صنعتی شدن، تربیت فکری، عدالت اجتماعی، بهداشت، علم، تکنولوژی، رشد تواناییها و شخصیت فردی و غیره از یک سو به شدت به زمان، زمان بندی فعالیتها و آینده نگری و از سوی دیگر به موضوع فرآیند انجام کار و بهره برداری مناسب از امکانات مادی و انسانی و به عبارتی افزایش تدریجی کارایی بستگی دارد؛ به گونه ای که در یک جامعه ی توسعه یافته افراد با استقلال نسبی که جامعه به آنها بخشیده است، به دنبال تحقق اهداف فردی هستند و تنوع و مجموعه این فعالیتها جامعه ای پویا و جدی را پدید می آورد که در آن حکومت لوازم را فراهم و فرآیندها را تسهیل می کند تا مردم چه به صورت فردی و چه در قالب نهادها، کارخانه ها، تشکلهای و مجموعه های انسانی با کارایی، فعالیت های خود را به پیش ببرند (سریع القلم، ۱۳۷۳: ۱۸).

از سویی دیگر در طول تاریخ به کرات شاهد بروز صنایع نوین و فناوری با معنای عام آن بوده ایم، اما جدا

کردن فناوری از علم مورد نیاز آن‌ها که به منزله روح عمومی آن است، چیزی است که رادعی در برابر توسعه و پیشرفت خواهد بود. این مسئله به معنی وارد کردن فرهنگ بیگانه در کلیت آن نیست، بلکه نظر به پیرایش برخی عادات و ترویج باورهایی دارد که برای پیشرفت نیاز به آن‌ها ملموس است. همانگونه که گفته شد، حل مشکل را باید فقط در خوانش‌های جدید و مروجانی فهیم طلبید.

فرهنگ جوهر اصلی سبک زندگی را تشکیل می‌دهد و سبک زندگی نیز بخشی از جلوه عینی و مصداق خارجی فرهنگ شمرده می‌شود، یعنی فرهنگ در قالب سبک زندگی نمایان می‌شود. در همه مدنیت‌ها خانواده، به‌عنوان شالوده حیات فرهنگی معرفی شده است (امام‌جمعه، ۱۳۸۷: ۱۲)؛ انتقال فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و حفظ اصول و عناصر اصلی یک تمدن و فرهنگ در یک جامعه و انتقالش به نسل‌های پی‌درپی، به برکت خانواده انجام می‌گیرد (حاج علی‌اکبری، ۱۳۸۷: ۲۶)؛ نقش فرهنگی خانواده از نقش اقتصادی و اجتماعی آن مهم‌تر است. در حوزه اقتصاد اگر بخواهیم مصرف تولیدات داخلی به معنای واقعی محقق شود باید فرهنگ مصرف تولید داخلی در ذهن مردم جا بیفتد. در حوزه اجتماعی قانون‌گرایی یک فرهنگ است (بیانات رهبری ۱۳۹۳/۱/۱)

بدون تردید فرهنگ یکی از مفاهیم اصلی در تحقیقات علوم اجتماعی است، زیرا بین خرد و کلان و بین بنگاه تجاری و مردم یک پل مفهومی ایجاد می‌کند. از فرا ساختار کارل مارکس تا اخلاق، روحیه و منطقی‌سازی مکس وبر، از آگاهی جمعی امیل دارکین تا سیستم ارزش مشترک تالکوت پارسونز و ژرف ساختار کلودلوی استراس، همگی به تعریف ماهیت و عملکرد فرهنگ کمک کرده و ارزش‌های منطبق بر گروه را شکل می‌دهند تا نظم اجتماعی حفظ شود. با توجه به این منابع و بسیاری از منابع دیگر، در اصل فرهنگ ذهن بشر را پرورش می‌دهد و به رفتار او

شکل می‌بخشد. بنابراین فرهنگ چیست؟ فرهنگ، برنامه ریزی جمعی ذهن است که اعضای یک گروه یا طبقه بندی افراد را از سایرین متمایز می‌کند. این تعریف بر دو معیار متمرکز است: (۱) برای ایجاد فرهنگ به دو یا چند معیار نیاز می‌باشد و (۲) ویژگی‌های مشخصه گروه می‌تواند فرهنگ را تعریف کند. فرهنگ بر مبنای ارزش‌هایی است که بخش اصلی و ثابت آن می‌باشد با توجه به این تعاریف، مولفه اصلی تحقیق تطبیقی درباره فرهنگ‌ها آن است که چگونه ارزش‌های یک جامعه را اندازه‌گیری نمود (زینگ فنگ و همکاران، ۲۰۱۳). ترایس و بیر نیز فرهنگ را سیستمی از عقاید مشترک تعریف کرده‌اند. فرهنگ یک مفهوم پیچیده چند بعدی است که اندازه‌گیری آن دشوار است. اینگلهارت فرهنگ را به عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌های اصلی می‌داند که به رفتار افراد در جامعه شکل می‌دهند (فرانسیکو لینا و جوز فرناندز سرنا، ۲۰۱۳). ویولت با بررسی منابع مردم‌شناسی، فرهنگ را این گونه تعریف کرده است: فرهنگ سیستمی یکپارچه از الگوهای رفتاری آموخته شده است که ویژگی خاص اعضای هر جامعه را تشکیل می‌دهد و خاستگاه آن فیزیولوژیکی یا ارثی نیست (مدرس و دیانتی، ۱۳۸۳).

کودکی که زاده می‌شود با فرهنگ آشنا نیست و پدیده‌های فرهنگی برای اولین بار به صورت یک‌سویه از خانواده به کودک منتقل می‌شود، فرهنگی شدن کودک از طریق خانواده به دو صورت است:

ناآگاهانه: که از طریق سرمشق قرار دادن و اقتباس رفتار و کردار و گفتار والدین صورت می‌گیرد؛ آگاهانه: که با آموزش مستقیم و امر و نهی و تشویق و ممانعت صورت می‌گیرد (رئیس‌ی وائانی، ۱۳۹۱: ۴۰)

اگر امر به معروف و نهی از منکر، در درجات و مراتبی که دارد، به عنوان یک کار فرهنگی تلقی شود، باید آن را در درون خانواده، نسبت به آحادی که با

مشخص یک سبک و روش زندگی منتج می‌شود. درسبک زندگی غربی، سبک زندگی به مثابه دین است؛ اما در اسلام دین به مثابه سبک زندگی است. دین یک نوع شیوه زندگی کردن است، اما شیوه زندگی که مورد نظر خداوند است. اینکه بگوییم دین برنامه زندگی است، کاستن از نقش دین است؛ اسلام، یعنی دین زندگی، دین درزندگی با چنین نگاهی مشخص می‌شود که اصلا معنای دقیق دین، کیفیت زندگی و چگونه زیستن است. پیامبراسلام (ص) نیز دین را در قالب سبک زندگی ترویج کردند؛ چون اگر شیوه زندگی دیندارانه ترویج پیدا می‌کرد، تفکر دیندارانه و دین‌مدارانه هم گسترش پیدا می‌کرد (کوشکی، ۱۳۹۳: ۳۹-۴۱)؛ درواقع می‌توان گفت: بین دین و سبک زندگی، نسبت تساوی برقرار است و تمام اعمال و رفتار ما درحیطه احکام خمس اسلام (حلال، حرام، مکروه، مستحب و مباح)، ارزیابی و ارزشگذاری می‌شود.

در همین راستا پژوهش حاضر در پی آن است تا مدلی جهت شناخت فرهنگ اقتصادی مردم ایران به روش کیفی ارائه نماید.

پیشینه تحقیق

ازجمله پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه می‌توان به پژوهشی که عبدالرحیم هاشمی دیزج و محسن صادقی موحدی باعنوان «نقش دولت و مردم در ایجاد اقتصاد مقاومتی برای بهبود توسعه اقتصادی» انجام داده‌اند اشاره کرد. نتایج بیانگر این بود که فرهنگ کار، تلاش و ابتکار و خلاقیت، فرهنگ کار جمعی و مشترک، فرهنگ صرفه جویی در هزینه‌های بخش عمومی و بخش خصوصی، فرهنگ مصرف کالای ایرانی و فرهنگ کارآفرینی و مدیریت جهادی از الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی است. (هاشمی دیزج و صادقی موحدی، ۱۳۹۸). بعلاوه، پژوهشی باعنوان «نقش خانواده در اقتصاد مقاومتی» توسط سیده محدثه

آنان در ارتباط و تاثیرگذاری هستیم، سرایت دهیم (محدثی، ۱۳۸۵: ۹۰). یکی از بهترین نقش‌های خانواده برای نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی، سرایت دادن روحیه عزتمندی و غیرت ملی در حوزه فرهنگی و اجتماعی است؛ ملت ما از نظرسیاسی کاملا غیرتمند است؛ و هیچ ذلت و ظلمی را نمی‌پذیرد؛ و نمود این ادعا هشت سال دفاع مقدس است؛ آیا خانواده‌های ایرانی نباید این غیرت ملی را در حوزه‌های دیگر سبک زندگی مانند موسیقی، پوشش، تغذیه، و... به کارگیرند؟ (شریفی، ۱۳۹۲: ۲۲۴-۲۲۵). تقلید از سبک زندگی غربی و عدم التزام به رفتارهای مطابق با باورها و ارزش‌ها، نشانه‌ای از خود باختگی فرهنگی است؛ هدف اسلام از تاکید به عدم تشبه به کفار و همشکلی با دشمنان دین، محافظت از هویت اسلامی افراد و جوامع اسلامی است (شریفی، ۱۳۹۲: ۴۸)

ملت ایران، نیازی ندارد که روش‌های زندگی خود را از دیگران تقلید کند و یاد بگیرد؛ زیرا دارای فرهنگ غنی و عمیقی است. اسلام را دارد، آموزش‌های قرآنی را دارد، دستورات الهی را دارد، سنت‌های اصیل ملی و بومی خود را دارد و می‌تواند یک زندگی شیرین، زیبا، باشکوه، مرفه و همراه با عزت را برای خود ترتیب دهد (بیانات رهبری ۱۳۷۶/۰۳/۱۴)

هرگز انسان (اگرچه به خدا نیز معتقد نباشد) از دین - برنامه زندگی که بر اصل اعتقادی استواراست - مستغنی نیست؛ پس دین همان روش زندگی است و از آن جدایی ندارد. قرآن کریم معتقد است که بشر از دین‌گریزی ندارد و آن راهی است که خدای متعال برای او باز کرده تا با تعلیمات آن به سعادت برسد؛ منتهای امر، کسانی که دین حق (اسلام) را پذیرفته‌اند به‌راستی راه خدا را می‌پیمایند و کسانی که دین حق را نپذیرفته‌اند، راه خدا را ج کرده و به بیراهه می‌روند (طباطبایی، ۱۳۷۹: ۲۲-۲۱). خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «دین حق نزد خدا اسلام است» (آل‌عمران/۱۹) از یک دین واحد با احکام واحد و

حسینی انجام گرفت، نتایج پژوهش نشان داد که خانواده به عنوان اصلی ترین واحد اجتماع، نقش اساسی را در توسعه و رشد اقتصادی ایفا میکند. (حسینی، ۱۳۹۶). میلاد خزایی؛ زهرا جمشیدی بورخانی؛ حمیدرضا رحمانی و سیدرضا افتخاری نیز پژوهشی با عنوان «نقش خانواده در دستیابی به توسعه پایدار در بعد اقتصادی» انجام داده‌اند. نتایج بیانگر این بود که نهاد خانواده با آموزش و اجتماعی سازی کودکان و جوانان می تواند نقش مهمی در این زمینه ایفا کند. (خزایی و همکاران، ۱۳۹۵) مهتاب غلامی نیز پژوهشی با عنوان «نقش و جایگاه دولت در اقتصاد و جایگاه آن در اقتصاد ایران» انجام داده‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که مداخله دولت در اقتصاد در واقع بیانگر دلایل مناقشه بر سر نقش نهادهای دولت و بازار در اقتصاد و توضیح شکستها و توفیقه‌های آنها در نیل به اهدافی نظیر کارایی تخصیص منابع، اشتغال کامل و مقاصد اجتماعی چون حذف فقر و بهبود توزیع درآمد است. (غلامی، ۱۳۹۵) همچنین مهدی برزویی و بهنام مرادخانی پژوهشی با عنوان «تأثیر تعصبات فرهنگی و اجتماعی بر روی تصمیمات سرمایه گذاری و تجارت» انجام داده‌اند. نتایج پژوهش بیانگر این بود که شناسایی عوامل موثر بر تصمیم‌گیری می‌تواند زمینه لازم برای ارائه خدمات مطلوب به سرمایه گذاران را فراهم و اقدام شایسته‌ای در روند توسعه سرمایه گذاری قلمداد گردد. (برزویی و مرادخانی، ۱۳۹۴) سمیه توحیدلو پژوهشی با عنوان «تبیین اخلاق اقتصادی ایرانیان با باورهای آیینی یا دینی با تکیه بر دوره مشروطه» انجام داده است. نتایج پژوهش نشان داد که تلاش برای شناخت راه‌های بومی رشد و پیشرفت از جمله دغدغه‌های اساسی جامعه ایرانی در زمان حاضر است. (توحیدلو، ۱۳۹۴) مهدی باقری نیز پژوهشی با عنوان «تحقق تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه‌ی ایرانی در سایه تربیت اقتصادی و تلاش جامعه‌ی فرهنگی» انجام داده است. نتایج پژوهش نشان داد که اگر برنامه

های آموزشی سازگار و هماهنگ با برنامه های توسعه اقتصادی و اجتماعی باشد و نیروی انسانی متخصص با توجه به این نیازها آموزش ببینند تولید ملی به مرحله‌ی رقابت با مشابه خارجی و بعد از آن صادرات کالا که زمینه‌ای است برای توسعه‌ی اقتصادی می باشد، خواهد رسید. (باقری، ۱۳۹۴) گارسیا فالکن و مدینا مانوز در مقاله‌ای به جنبه‌های فرهنگی- اجتماعی، محیطی، اقتصادی و بخصوص توسعه توریسم اشاره کرده‌اند و راهکارهایی جهت ساخت استراتژی‌هایی برای توسعه توریسم پایدار در جزیره گران کاناریا پیشنهاد داده‌اند و توسعه پایدار را به عنوان یک نیاز ضروری برای دستیابی به اهداف اقتصادی بدون از بین رفتن محیط طبیعی می‌دانند. (گارسیا فالکن و مدینا مانوز ۱۹۹۹)، حال نیز در پژوهشی به بازسازی و توسعه توریسم در آلبانیا پرداخته است و به این نتیجه می‌رسد که یکی از فوایدی که جذب توریسم می‌تواند برای منطقه به همراه آورد این است که می‌تواند درآمدها را افزایش و باعث اشتغال زایی شود. همچنین باعث حفظ بقای هنرهای منطقه و صنایع دستی آنها می‌شود و سبب جابجایی نقش‌های اقتصادی در میان خانواده‌های مختلف روستایی می‌شود. همچنین این منطقه نیاز دارد که نقش توریسم را به عنوان یک پروسه بهبود بخش در خود پررنگ تر کند و مطالعه روی آن منطقه می‌تواند مدل‌های فراوانی را برای کشورهای کوچک و در حال توسعه فراهم بیاورد، تا بتواند در تقویت جنبه‌های مختلف در کشورشان به موفقیت‌هایی دست پیدا کنند. (هال، ۲۰۰۰)

مبانی نظری تحقیق

اقتصاددانان جهان در ابتدای دهه‌ی ۵۰ به مقوله‌ی رشد اقتصادی و افزایش سرانه تولید ناخالص ملی در جهت توسعه‌ی کشور توجه زیادی داشتند. ولی پس از مدتی به این نتیجه رسیدند که رشد اقتصادی موجب به وجود آمدن عدالت و برابری نخواهد شد. در واقع در

خواهیم بود. در حالی که اگر افراد جامعه با یک تعهد مذهبی نسبت به وفای به عهد تحت تربیت جامعه و خانواده قرار گرفته باشند، نسبت به تعهدات خود در برنامه توسعه نیز احساس مسئولیت خواهند داشت و منجر به موفقیت این طرح‌ها خواهند شد. در واقع دین می‌تواند از طریق ایجاد شبکه‌های اجتماعی، ارتباط با سایر هموعان، وظیفه‌شناسی، احترام نسبت به دیگران و اعمال هنجارهای هم‌بستگی، زمینه‌های اساسی تحقق توسعه را فراهم آورد (candland, 2000: 129-131)

فرهنگ اقتصادی مردم

فرهنگ ارزش‌ها، ایده‌ها، نگرش‌ها و نمادهای آگاهانه‌ای است که رفتار انسان را شکل می‌دهد و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود (پیتر و همکاران، ۲۰۰۵). واژه‌ی فرهنگ همواره منبع سوء تعبیر و اختلاف بوده است. مردم‌شناسان، فرهنگ را شیوه‌های زندگی که توسط گروهی از مردم ایجاد می‌شود و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود، می‌دانند. آنچه در تمامی تعاریف فرهنگ مشترک می‌باشد، آن است که فرهنگ، قوانین نانوشته‌ای است که در بیش‌تر مواقع به راحتی قابل مشاهده نیست. (رایت و درویری، ۲۰۰۶).

باورداشت‌های مذهبی و اسطوره‌ها، نقشی اساسی در ادراک انسان از زمان و مکان و نظرهای ما درباره رفتار خودمان و دیگران دارند. دین نه‌تنها الگوی جهان است، بلکه الگویی رمزگونه برای جهان نیز فراهم می‌سازد؛ یعنی طرحی از آنچه جهان باید باشد، به دست می‌دهد. لذا مذهب می‌تواند راهنمایی برای رفتار بشر، از روابط خانوادگی گرفته تا ایدئولوژی گروه‌های حاکم، فراهم سازد و این کار را غالباً نیز انجام می‌دهد. (بیئتس و پلاگ، ۱۳۸۷: ۶۶۹) هر نظام دینی، به تعریف یک جهان ذهنی و فکری می‌پردازد تا از آن طریق، افراد و اجتماعات، در جامعه‌ای معین، تصور خاصی از انسان و جهان داشته و آن را بیان کنند. از این‌رو اگر جامعه‌شناسی دین، حد و حدود خود را صرفاً به

اوایل دهه ۷۰ بود که کاهش اختلاف در درآمد مردم و ثروت افراد یکی از اهداف کلیدی توسعه شد. البته در دهه‌ی ۶۰ توجه اندیشمندان به مقوله دموکراسی در کنار نظم و ثبات سیاسی در زمینه تحقق توسعه جلب شده بود. در این جا بود که تجمع قدرت و یا ثروت در دست عده‌ای به عنوان موانع توسعه شناخته شد. سوالی که در این جا به وجود می‌آید بحث هماهنگی یا تعارض میان دو هدف نظم سیاسی (تجمع قدرت) و دموکراسی (توزیع قدرت) و در کنار آن همین بحث میان دو هدف دیگر یعنی رشد اقتصادی و یا عدالت اقتصادی می‌باشد.

پنج هدف اساسی و کلان برای توسعه قابل طرح است که این پنج هدف عبارتند از: ثروت، عدالت، دموکراسی، نظم و استقلال. همان‌طور که می‌دانیم برای حذف ۳ عنصر نامطلوب یعنی فقر، نابرابری و وابستگی در مکاتبی چون: وابستگی، لیبرالیسم و مارکسیسم، هدف اصلی را بهبود شرایط اقتصادی مدنظر قرار می‌دهند. ایده‌های مطرح شده در حالی است که توجه به استقرار حکومت‌های دموکراتیک و کسب نظم سیاسی می‌تواند در کنار اهداف فوق فرآیند توسعه را تحقق بخشیده و در بسیاری موارد محقق سازد. عده‌ای معتقدند که بین اهداف توسعه تعارض وسیعی وجود دارد؛ در عین حال عده‌ای هم به هماهنگی میان اهداف اعتقاد دارند. به طور مثال جک دانلی تعارض بین رشد و دموکراسی را مطرح می‌کند. در نظر او لازمه‌ی رسیدن به رشد اقتصادی بالا داشتن یک حکومت اقتدارگراست که منابع را بسیج کرده و با برنامه‌ریزی در جهت سرمایه‌گذاری و محدود کردن مصرف، ملایمت یک حکومت دموکراتیک را کنار گذاشته و توسعه را محقق سازد (Donnelly, 1984 : 257 - 258).

اگر در مسیر توسعه هر یک از برنامه‌ها که در قالب یک طرح بر عهده فرد یا گروهی قرار گرفته‌اند به خوبی اجرا نشوند به مرور شاهد شکست این برنامه‌ها

بررسی تشکیلات و سازمان‌های دینی و اعضای آن‌ها محدود می‌ساخت و بررسی دین در داخل تمدن‌ها و فرهنگ‌ها را نادیده می‌گرفت، بسیار بی‌کفایت می‌گردید. (ویلیم، ۱۳۸۶: ۱۷۸)

تأثیر مذهب بر زندگی اقتصادی در فرهنگ‌های مختلف

جامعه‌شناسی دین، میان دین و دیگر بخش‌های جامعه پیوند قائل می‌شود؛ مانند بررسی رابطه بین مذهب و توسعه اقتصادی بر اساس یک رابطه علت و معلولی. (گلدتروپ، ۱۳۷۰: ۳۱۷) پروتستانتیسم و شیعه، از جمله مذاهب مرتبط با بحث تغییرات اجتماعی و اقتصادی مذاهب هستند. در مورد آموزه‌های پروتستانتیسم، ماکس وبر، چنین نظر داده که پروتستانتیسم، نقشی کلیدی در خاستگاه‌های فرهنگی سرمایه‌داری «نوین» ایفا کرد. (سیدمن، ۱۳۸۸: ۷۴) وبر محیطی فرهنگی در جوامع اروپا یافت که به ظهور سرمایه‌داری مدرن کمک کرد. این فرهنگ برای سخت‌کوشی، صرفه‌جویی، به تعویق انداختن کام‌جویی، گردآوری ثروت بدون مصرف تجملی و مباحثات به توفیق اقتصادی، اهمیت قائل بود. (سیدمن، همان: ۷۳-۷۴) از این جهت، او اعتقاد داشت که سرمایه‌داری مدرن، بدون ایستارهای روان‌شناختی خاص شکل نگرفته است.

بحث وبر درباره تأثیر آیین پروتستان بر توسعه غرب، جزئی از تلاش جامع برای درک تأثیر مذهب بر زندگی اقتصادی و اجتماعی در فرهنگ‌های مختلف است. وبر با تحلیل ادیان شرقی، نتیجه می‌گیرد که آن‌ها موانع عبورناپذیری در برابر توسعه سرمایه‌داری صنعتی، آن‌گونه که در غرب رخ داد، فراهم کردند. (گیدنز، ۱۳۸۵: ۵۰۶) او بیش‌تر به آنچه آن را ادیان جهانی نامیده، توجه داشت. او مطالعات مفصلی درباره آیین‌های هندو، بودا، تائو و دین کهن یهود انجام داد و در کتاب اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری و

مقالات دیگرش، به طور گسترده، مطالب زیادی درباره تأثیر مسیحیت بر تاریخ غرب نوشت. اما نتوانست مطالعه طراحی‌کرده خود را درباره اسلام به پایان برساند. (گیدنز، همان: ۵۰۵) در این زمینه، هیچ سابقه عمده‌ای از جامعه‌شناسی اسلام و پژوهش جدید در زمینه آن وجود ندارد و انتشار مطالب درباره مباحث اسلامی در حداقل است. لذا بیش‌ترین مطالعات تطبیقی جامعه‌شناختی، به طرف ترکیباتی مثل مسیحیت و بودیسم، مسیحیت و یهودیت و یا هندوئیسم و بودیسم سرازیر شده است. (ترنر، ۱۳۹۰: ۲)

ماهاتیر محمد در یکی از سخنرانی‌هایش در سمینار بین‌المللی قانون اسلامی در جهان معاصر در اکتبر ۲۰۰۰ این اعتقاد را مطرح کرده که اسلام امروز تفاوت زیادی با دین صلح و بردباری که توسط پیامبر اسلام (ص) آورده شده دارد. اسلام به عنوان یک دین سخت‌گیر، خشن، غیر بردبار و شاید غیرمنطقی ارائه شده، چرا که قشری‌گرایی و سطحی‌نگری توسط برخی از مسلمانان دامن زده شده است (محمد، ۲۰۰۰).

او در ارتباط با تلاش در زمینه همسان کردن همه‌ی افراد زیر چتر یک عقیده می‌گوید: «چشم‌ها را امروز باید باز کرد، از خواب غفلت و زندگی در قرن ۱۵ باید رها شد، نمی‌توان حقایق نوین دنیای امروز را نادیده گرفت، موفقیت در همگرایی معقول بین ارزش‌های مادی و معنوی می‌باشد و ثبات و آرامش در قدرتمند شدن نهفته است. یک دین وقتی در زمین حضور دارد و شکوفا خواهد شد که از پیروان کثیری برخوردار باشد، آن هم پیروان توانا و قدرتمند، نه افرادی ضعیف و ذلیل.» (Mohammad, 2001 : 40 – 43).

در واقع آن چه در مالزی اتفاق افتاده، احترام به افراد و در نظر گرفتن حوزه خصوصی و شخصی برای آنها در قالب آزادی و پذیرش نظرات افراد در قالب دموکراسی، بدون ایجاد اجبار قانونی برای پذیرش یا عدم پذیرش یک گرایش مذهبی می‌باشد که این مسئله

سیاست‌گذاری کلان است که این نقش بیشتر به وظیفه‌ی نظارت، برنامه‌ریزی کلان، سیاست‌گذاری راهبردی، کنترل و تنظیم بازارها و توازن اقتصادی- اجتماعی تاکید دارد (صادقی شاهدانی، ندیری و قلیچ، ۱۳۸۸).

اما این که میزان این مخارج چقدر باشد و یا به عبارتی میزان دخالت و اندازه‌ی دولت در اقتصاد چقدر باشد، همواره مورد بحث و جدل بوده و می‌باشد. در خصوص موضوع کوچک‌سازی دولت و اجرای خصوصی‌سازی در اقتصاد، از گذشته تاکنون مکاتب مشهور اقتصادی همواره بر سر میزان و نوع دخالت دولت در عرصه‌ی اقتصادی با یکدیگر بحث و جدل داشته‌اند و با تحلیل‌های اقتصاد خرد به واکاوی اثرات این ورود بر شاخص‌های رشد اقتصادی، تورم، بیکاری، نرخ ارز و... پرداخته‌اند (متوسلی، ۱۳۷۳).

نقش خانواده در ارتقاء فرهنگ اقتصادی مردم

در جوامعی که از نظام اقتصادی پیشرفته‌ای برخوردارند خانواده به دو طریق شخصی با این نظام برخورد دارد. خانواده تبدیل به واحدی می‌شود که اجراکنندگان کلیه نقشهای موجود در وضعیتهای مختلف سیستم اقتصادی را در خود می‌پروراند، ازدورانی که نوجوانان دست به کارهای نیمه وقت می‌زنند تا زمانی که بعنوان یک بزرگسال نقش یک ایفا کننده تمام وقت را ایفا می‌کنند بطور مداوم در حال تغییر نیازمندیها ووظایف خانوادگی هستند. منبع اقتصادی جدید به فرزندان استقلال بخشیده و موقعیتی برای آنان بوجود می‌آورد تا فعالیتی بیش از آنچه قبلا در سطح خانواده داشته انجام دهند. تاثیر این فعالیت اقتصادی یک نوع کسب تجربه به جهت اجتماعی شدن افراد خانواده است. (سیف، ۱۳۸۶: ۸۵)

توسعه اجتماعی بدون وجود افرادی با نوعی شخصیت اجتماعی رشد یافته امکان پذیر نیست و در این زمینه خانواده بنیادی ترین و مهمترین عامل

تنها تحت تاثیر یک تفسیر منطقی از اصول عقلانی اسلام در یک کشور مسلمان اجرایی شده است. به وجود آوردن چنین معنایی باعث شده تا دین اسلام به شکل یک دین همگانی و مثبت در چرخه روابط اجتماعی نمود پیدا کند و در عین حال افراد آزادی و حقوقشان را از طریق نهادهای قانونی و بدون گرایش‌های افراطی پیگیری کنند (zalanga, 2010).

دولت و فرهنگ اقتصادی مردم

در صورتی که در یک کشور وجود اقلیت‌های قومی متعدد زمینه اختلافات و درگیری‌ها را ایجاد نماید، یک دولت نسبتاً مستقل و قوی می‌تواند برای مدیریت تنش‌های قومی نقش واسطه را ایفا نماید؛ اقداماتی که به موجب آن توزیع عادلانه منابع اقتصادی و قدرت سیاسی در میان گروه‌های مختلف صورت پذیرد و هویت مذهبی آن‌ها در کنار شناخت‌شناسی اجتماعی و فرهنگی‌شان به رسمیت شناخته شود و در صورت بروز تضاد منافع، دولت در نقش داور بی-طرف، استراتژی قضاوت عقلانی را اتخاذ نماید. دولت در مالزی با داشتن یک ساختار قومی پراکنده و در بسیاری موارد «متعارض» با اتخاذ سیاست «دموکراسی قومی» به ایجاد انسجام سیاسی و اجتماعی در این کشور سرعت بخشید؛ این سیاست با توجه به پیشه فرهنگی فرهنگی حاکم در مالزی و اعتقاد به برابری در فرهنگ عمومی توانست مسیر موفق را طی کند. در این سیستم به منظور کاهش تنش‌های قومی و افزایش هماهنگی اجتماعی، ساختار احزاب و نهادهای سیاسی، منعکس‌کننده ساختار ترکیب قومی در جامعه می‌باشد (haque, 2003). به طور کلی دخالت دولت در اقتصاد به دو صورت امکان‌پذیر است؛ حالت اول، نقش تصدی‌گری دولت به معنای در دست داشتن مالکیت و مدیریت بنگاه‌های اقتصادی است، به نحوی که سیطره-ی دولت حتی در توزیع کارکردی نیز به شدت گسترده بوده است. حالت دوم، نقش حاکمیتی و

تاثیر گذار در فرایند جامعه پذیری و تکوین شخصیت اجتماعی در انسان است.

در ابتدا روانشناسان شخصیت را بیشتر محصول عوامل ژنتیکی و فردی می دانستند اما به تدریج با توسعه این دانش و انجام مطالعات تجربی به خصوصیات و عوامل محیطی - اجتماعی نیز اهمیت دادند.

حال باید دید چگونه می توان در افراد شخصیت پیشرفته یا تمایز یافته ایجاد نمود یعنی شخصیتی که دارای هدف باشد، استعداد یادگیری تعمیم یافته خود را به کار گیرد، دارای هویت فردی باشد و در همان حال دارای تعهد تعمیم یافته نسبت به دیگران نیز باشد.

در اینجا نقش خانواده پررنگ می گردد، زیرا که انسان از بدو تولد با افراد مختلف از قبیل والدین یا کسان دیگری که از او مراقبت می کنند ارتباط پیدا می کند. این مراقبت تاثیر عمیقی در کودک برجای می گذارد.

علاوه بر وضعیتهایی نظیر سن و جنس افراد، فاصله زمانی بین تولدها، ترتیب توالی وضعیتها و تغییراتی که در نظام به وجود می آید که در ایجاد واکنش افراد موثرند، خصوصیات اثرات متعامل و سبک انتظارات از نظام فردی خانواده به افراد مشخصی و اگذاری می شود که نقش آن وضعیت با خصوصیات آن فرد احتمالاً مطابقت نداشته و یا هماهنگی ندارد، برای مثال وضعیت یا سمتی را که به پسر ارشد خانواده محول می کنند ادامه شغل پدر خانواده است. این واگذاری سمت به خاطر علاقه مندی فرزند ارشد و یا استعداد و لیاقت وی نیست، بلکه به منظور برآورد انتظاراتی است که از فرزند بزرگتر می رود تا در راس سازمان خانواده قرار گیرد. این فرد به جز عکس العملهای رفتاری سایر افراد و انتظارات نظام، تجربه دیگری برای اجرای این نقش ندارد. او در تجربیات کنشی و واکنشی خویش برای اینگونه پیش بینیها آمادگی لازم را ندارد و نتیجتاً خانواده در این مورد بر فرد غلبه داشته است. پس برای

اجتماعی کردن کودکان تعادل میان کنترل و پشتیبانی از اهمیت خاصی برخوردار است. ژاکوبسن نحوه اجتماعی ساختن خانواده را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده است که بعضی از خانواده ها برای اجتماعی کردن فرزندان خود آنها را وادار می سازند که از منابع اطلاعاتی بهره برداری کنند، دسته ای دیگر از طریق آموزش کلامی وعده ای دیگر تاکید بر لزوم کسب تجربه می کنند. (سیف، ۱۳۸۶: ۱۰۰ و ۱۰۱)

سوالات تحقیق

سؤال اصلی: مدل کیفی فرهنگ اقتصادی مردم ایران کدام است؟

سوالات فرعی:

- ۱) مفهوم فرهنگ اقتصادی مردم ایران کدام است؟
- ۲) مقوله های فرهنگ اقتصادی مردم ایران کدامند؟
- ۳) تم های فرهنگ اقتصادی مردم ایران کدامند؟
- ۴) مدل کیفی فرهنگ اقتصادی مردم ایران کدام است؟

روش تحقیق

روش پژوهش در این مرحله تحقیق کیفی است و از نوع تحلیل محتوا با نظام مقوله ای قیاسی است. مای رینگ (۲۰۰۰) معتقد است در تحلیل کیفی محتوا به شیوه اعمال قیاسی طبقه بندی، پژوهشگر با ارائه و مفروض گرفتن تعاریف مشخصی قبل از شروع به تحقیق، به مطالعه متون تعیین شده می پردازد و با مقایسه تعاریف از پیش تعیین شده و متن های مورد تحلیل به داوری درباره عدم وجود یا وجود مصادیق آن تعریف در متن های مورد نظر می پردازد. در این پژوهش ابتدا متون مرتبط باهدف اصلی پژوهش انتخاب شده اند. در مرحله اول، متون مورد مطالعه قرار گرفته و پاراگراف های مرتبط با سوالات تحقیق انتخاب گردیده در مرحله دوم کد مفاهیم مرتبط با موضوع هر پاراگراف استخراج شده و در مرحله سوم

آمار استنباطی

مدل کیفی فرهنگ اقتصادی مردم ایران کدام است؟
پس از مطالعه منابع مکتوب و دیجیتالی در دسترس و باتجزیه تحلیل مبانی نظری پژوهش و بررسی دیدگاه های دانشمندان و صاحب نظران پیرامون مولفه ها و شاخص های فرهنگ اقتصادی مردم، جمله ها و پاراگراف های مرتبط با سوال های تحقیق استخراج گردیدند و پس از کدگذاری و دسته بندی، مفاهیم و مقوله های اصلی استخراج گردید که نتایج آن در جدول ذیل آورده شده و در نهایت مدل فرهنگ اقتصادی مردم در پنج بعد اصلی شناسایی شدند.

کد مفاهیم استخراج شده در دسته های هم مفهوم قرار گرفته شده و در مرحله چهارم برای دسته های هم مفهوم، نام و عنوان مناسب که بیانگر تم اصلی پژوهش است تبیین شده است. بعد از تعیین مولفه و شاخص های اصلی تحقیق خود در بخش اول به روش تحلیل محتوا، پرسشنامه ای براساس مقیاس ۵ بخشی لیکرت (۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد و ۵=خیلی زیاد) طراحی شده و با توزیع آزمایشی پرسشنامه و دریافت نظرات اساتید آگاه در زمینه جامعه شناسی و مدیریت، مولفه ها مورد جرح و تعدیل قرار گرفت.

جدول ۱: ابعاد و مولفه های مدل فرهنگ اقتصادی مردم

ردیف	ابعاد	مولفه
۱	فرهنگ اقتصادی مردم	عناصر فرهنگی
۲		انواع مصرف
۳		رفتار مصرف کننده
۴		مفهوم نظام اقتصادی
۵		بخش های عمده نظام اقتصادی
۶		شاخص های توسعه (اقتصادی و اجتماعی)
۷		اقتدار اقتصادی
۸		استقلال اقتصادی
۹		مشکلات اقتصادی
۱۰		استراتژی های مناسب حمایتی
۱۱	نقش دولت	مفهوم دولت
۱۲		نقش دولت در جامعه
۱۳		وظایف عمده دولت
۱۴		انواع دولت ها
۱۵		ویژگی های دولت توسعه گرا
۱۶		دولت رانتی در ایران
۱۷		شیوه فرهنگی شدن فرد در خانواده
۱۸		نقش خانواده در حوزه های مختلف زندگی
۱۹	نقش خانواده	مفهوم خانواده در دین
۲۰		مفهوم اقتصاد خانواده
۲۱		نقش خانواده در فرهنگ اقتصادی
۲۲		خانواده در اقتصاد مقاومتی
۲۳		عوامل زمینه ای موثر بر شخصیت کارآفرینان جوان
۲۴		نقش فرهنگ خانواده در کارآفرینی فرد
۲۵		مفهوم اخلاق فرهنگی
۲۶		اخلاق
۲۷	فرهنگ توسعه	

ردیف	ابعاد	مؤلفه
۲۸		پیش نیازهای فرهنگی موثر بر توسعه اقتصادی
۲۹		مقایسه شاخص های اقتصادی در اخلاق پروتستان و اخلاق شیعه
۳۰		آموزه های کالونی
۳۱		نوع تعامل اخلاق اقتصادی در ایران
۳۲		مذهب پروتستان
۳۳		وظایف و تکالیف دینی
۳۴		رفتارهای ذهنی - دینی
۳۵		آثار رشد اقتصادی از منظر قرآن
۳۶		استقلال اقتصادی از منظر اسلام
۳۷		مفهوم فرهنگ اقتصادی اسلامی
۳۸		مفهوم نظام اقتصاد اسلامی
۳۹		اهداف نظام اقتصاد اسلامی
۴۰		مفهوم اقتصاد مفاومتی
۴۱		مفهوم اقتصاد دینی
۴۲		مفهوم اقتصاد دین
۴۳	اعتقادات دینی	بنگاه دینی تجاری
۴۴		زمینه های ارتباطی بین دانش دینی علم اقتصاد
۴۵		خلاء های تحقیق و تفحص در زمینه اقتصاد دین در ایران
۴۶		دین و توسعه
۴۷		توسعه اقتصادی و دین
۴۸		مفهوم توسعه از دیدگاه گروه های مذهبی
۴۹		موانع توسعه در دین
۵۰		دین و سبک زندگی
۵۱		اهمیت سبک زندگی اسلامی

نتیجه گیری

معاش و رفاه مادی و دنیوی پیگیری می کنند. در تاریخ تکامل علم اقتصاد مکاتب مختلفی از این نگرش ها برای تبیین رفتارهای اقتصادی بشر ظهور یافته اند و پس از مدتی با پیدایش دیدگاه های مکاتب جدیدتر حذف و یا به حاشیه رفته اند.

در کنار این دیدگاه های مادی نگر، مکاتب الهی و آخرت نگر هستند که اقتصاد را نه هدف زندگی بشر بلکه وسیله ای برای حیات بشر می دانند تا بدین وسیله به هدف های متعالی دست یابند. در این دو دیدگاه مبانی دنیوی به اقتصاد کاملاً متفاوت است. ولذا صاحبان اندیشه در این دو دیدگاه براهتی نمی توانند هم دیگر را درک کنند و به ماهیت و وظیفه اقتصاد که علی القاعده باید در تمام جوامع یکسان باشد، برسند.

موضوعی به نام اقتصاد و بویژه علم اقتصاد از آغاز زندگی بشر با او همراه بوده است. رفتارهای اقتصادی انسان ریشه در نیازهای او دارد. با گذشت زمان، افزایش جمعیت، محدودیت منابع و نیز با افزایش و تنوع نیازها در فرایند تحولات جهانی و توسعه تمدن بشری، مسئله اقتصاد و تامین معاش و نیازمندی های رو به تزاید انسان دائماً متحول و پیچیده تر شده است. به لحاظ اهمیت، مسئله اقتصاد در مکاتب مختلف با دیدگاه های متفاوت مبتنی بر جهان بینی های آنها تفسیرهای متعددی شده است. این موضوع در مکاتب مادی به هدف زندگی فردی و اجتماعی تبدیل شده است. به طوری که همه چیز را برای اقتصاد و تامین

حاج علی اکبری، محمدجواد، (۱۳۸۷)، مطلع عشق (گزیده‌ای از رهنمودهای آیت الله خامنه‌ای به زوج‌های جوان)، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی. حسینی، سیده محدثه، ۱۳۹۶، نقش خانواده در اقتصاد مقاومتی، یازدهمین کنگره ملی پیشگامان پیشرفت، تهران، مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.

<https://www.civilica.com/Paper-KPIP11-KPIP11-331.html>

خزایی، میلاد؛ زهرا جمشیدی بورخانی؛ حمیدرضا رحمانی و سیدرضا افتخاری، ۱۳۹۵، نقش خانواده در دستیابی به توسعه پایدار در بعد اقتصادی، پنجمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار - موسسه آموزش عالی مهر اروند.

https://www.civilica.com/Paper-EPSCONF05-EPSCONF05_025.html

رئیس‌ی و انانی، حسین، غلام حسن عیوضی، (۱۳۹۱)، رسانه و نقش خانواده.

سریع‌القلم، محمود. (۱۳۸۴)، ایران و جهانی شدن: چالش‌ها و راه حل‌ها، مرکز تحقیقات استراتژیک، تهران.

سیدمن، استیون، (۱۳۸۸) کشاکش آرا در جامعه شناسی، ترجمه: هادی جلیلی، تهران: نشر نی سیف، احمد؛ ۱۳۷۳: اقتصاد ایران در قرن نوزدهم، تهران، نشر چشمه

سیف، اله‌مراد، (۱۳۹۱)، فصلنامه آفاق امنیت «الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران (مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری)»، سال پنجم، شماره ۱۶، پاییز، صفحات ۲۲ تا ۵.

سیف، سوسن (۱۳۸۷) تئوری رشد خانواده، تبیان، تهران،

شریفی، احمدحسین، (۱۳۹۲)، «سبک زندگی به‌عنوان شاخصی برای ارزیابی سطح ایمان»، معرفت فرهنگی اجتماعی، ش ۱۱، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.

این اختلاف زمانی تشدید می‌شود که اندیشمندان دودیدگاه درمتهی الیه افراطی این نظریات قرار می‌گیرند. نفی آنچه که مادی نیست و ختم تمام راهها به حیات دنیوی از یک سو و نپذیرفتن اقتصاد و تامین رفاه به عنوان یک اصل درزندگی بشر از سوی دیگر، منشاء عدم تفاهم‌ها و تبعاً عدم استفاده از جنبه‌های مثبت هر دیدگاهی خواهد شد. دراین میان موضوع اصلی این است که واقعا مسئله اقتصاد چیست و درکجای زندگی بشر است و وظیفه آن چیست. با تنگناها و بحران‌های اقتصادی ناشی از عوامل اقتصادی و سیاسی چگونه برخورد می‌شود. بخصوص اینکه گاهی اقتصاد به عامل فشار کشورهای معارض و رقیب تبدیل می‌شود.

منابع و مآخذ

قرآن کریم.
نهج البلاغه.
امام‌جمعه، فرهاد، (۱۳۷۸)، جامعه‌شناسی فرهنگی، تهران: بهمن برنا.
باقری، مهدی، ۱۳۹۴، تحقق تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه‌ی ایرانی در سایه تربیت اقتصادی و تلاش جامعه‌ی فرهنگی، سومین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد در شرایط تحریم، بابلسر، شرکت پژوهشی صنعتی طرود شمال،
https://www.civilica.com/Paper-IECEUS03-IECEUS03_001.html
برزویی، مهدی و بهنام مرادخانی، ۱۳۹۴، تأثیر تعصبات فرهنگی و اجتماعی بر روی تصمیمات سرمایه‌گذاری و تجارت، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و حسابداری با رویکرد ارزش‌آفرینی، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات فارس.

https://www.civilica.com/Paper-MAVC01-MAVC01_243.html

کنفرانس بین المللی مدیریت، حسابداری، بانکداری و اقتصاد در افق ایران ۱۴۰۴، مشهد، دانش بنیان داده پرداز آرین.

<https://www.civilica.com/Paper-MABECONF02-MABECONF02-001.html>

وبر، مارکس؛ ۱۳۸۲: اخلاق پروتستان و روح سرمایه

داری، مترجم عبدالکریم رشیدیان و پریسا منوچهری کاشانی، انتشارات علمی فرهنگی

وبر، ماکس، (۱۳۸۸) اخلاق پروتستانی و روح

سرمایه‌داری، ترجمه: مرتضی ثاقب فر، تهران:

جامی

ویلم، ژان پل، (۱۳۸۶) جامعه‌شناسی ادیان، ترجمه:

عبدالرحیم گواهی، تهران: نشر علم

Ang, S. & Inkpen, A. C. (2008). "Cultural intelligence and offshore outsourcing success: A framework of firm-level intercultural capability". *Decision Sciences*, 39 (3), pp. 337-358.

Candland, Christophen (2000), "Religion and community in southern Asia", Kluwer academic publishers, vol 33.

D'andrade, R. (1995). "The development of cognitive anthropology", Cambridge: Cambridge University Press.

Donnelly, Jack (1984), "Human Rights and Development :Complementary of Competing Concerns?", *World Politics*, Vol. 36, No. 2.

Francisco Linˆaˆn, Jose´ Fernandez-Serrano (2013) *National culture, entrepreneurship and economic development: different patterns across the European Union*. Springer Science Business Media New York.

Garcia Falcon, J, M, Medina_ Munoz,D, 1999, *Sustainable Tourism Development In Islands: A CASE STUDY OF GRAN CANARIA*, www.Science direct.com

Hall, D R, 2000, *Tourism as Sustainable Development? The all Albanian Experience of Transition*, www.Science direct.com

Mohammad, Mahathir (2001), *Islam and the Muslim Ummah*, Kuala Lumpur: Pelanduk Publications.

Mohammad, Mahathir (2001), *Malays Easily*, Kuala Lumpur: Pelanduk Publications.

Ortner, S. B. (1984). "Theory in anthropology since the sixties". *Comparative Studies in Society and History*, 26 (1), pp. 126-166.

Peter J., Paul & Olson C., Jery (2005). **Consumer behavior**, Mcgraw-Hill press, p.288.

صادقی شاهدانی، مهدی، ندری، کامران و قلیچ، وهاب.

(۱۳۸۸). «اثرات نقش حاکمیتی و تصدی‌گری

دولت در اقتصاد بر توزیع درآمد به روش ARDL:

مطالعه موردی ایران». فصلنامه اقتصاد مقداری،

دوره ۶، شماره ۴، ص ۷۳-۱۰۰.

طباطبایی، محمد حسین، (۱۳۵۵)، معنویت تشیع،

تهران: اندیشه.

طباطبایی، محمدحسین، (۱۳۶۱)، آغاز پیدایش انسان،

بی‌جا: قدیر.

طباطبایی، محمدحسین، (۱۳۷۹)، شیعه در اسلام، قم:

جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات

اسلامی.

غلامی، مهتاب، ۱۳۹۵، نقش و جایگاه دولت در اقتصاد

و جایگاه آن در اقتصاد ایران، اولین همایش ملی

علوم مدیریت، اقتصاد و بانکداری اسلامی، همدان،

گروه پژوهشی بوعلی.

[https://www.civilica.com/Paper-](https://www.civilica.com/Paper-ECONOMYCONF01-ECONOMYCONF01-020.html)

[ECONOMYCONF01-ECONOMYCONF01-020.html](https://www.civilica.com/Paper-ECONOMYCONF01-ECONOMYCONF01-020.html)

کوشکی، محمدصادق، (۱۳۹۳)، سبک زندگی به

روایت انقلاب اسلامی، قم: نهاد نمایندگی مقام

معظم رهبری در دانشگاه‌ها دفتر نشر معارف.

گلدتورپ، جی.ای، (۱۳۷۰) جامعه‌شناسی کشورهای

جهان سوم، ترجمه: جواد طهوریان، تهران: آستان

قدس رضوی

گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۵) جامعه‌شناسی، ترجمه: منوچهر

صبوری، تهران: نشر نی

متوسلی، محمود (۱۳۷۳). «خصوصی سازی با ترکیب

مطلوب دولت و بازار». (چاپ اول). تهران: موسسه

مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

مدرس، احمد؛ دیانتی دیلمی، زهرا (۱۳۸۳). رابطه

فرهنگ و حسابداری، حسابرس، شماره ۲۶.

ص ۱۱-۲۶

هاشمی دیزج، عبدالرحیم و محسن صادقی موحدی،

۱۳۹۸، نقش دولت و مردم در ایجاد اقتصاد

مقاومتی برای بهبود توسعه اقتصادی، دومین

- Timur Kuran (1991), *Religious Economics and the Economics of Religion*, journal of 4.70 - 769.4.150 institutional and theoretical Economics (JITE)
- Triandis, H. C. (1972). "The Analysis of Subjective Culture". New York: John Wiley.
- Wright S., Norman & Drewery P., Glyn (2006). *Forming Cohesion in Culturally Heterogeneous Team*. *Cross Cultural Management*, Vol.13, No.1, pp.43-53.
- Zalanga Samuel (2010), "Religion, Economic Development and Cultural Change", *Journal of Third World Studies*, Vol. XXV, No. 1.
- Zheng Fang & Leslie W. Grant & Xianxuan Xu & James H. Stronge & Thomas J. Ward (2013) an international comparison investigating the relationship between national culture and student achievement. *Asia Review of Accounting*, 10 (1) , 30-48.